

A JAPÁN BEVÁNDORLÁS SZIGORA – KINEK A BIZTONSÁGA?

„Japán nem bevándorló ország”. Az 1980-as évek óta ez a kijelentés jellemzi a japán bevándorlási politikát, amely ellentmond azoknak a migrációs mozgásoknak, melyek következtében ma már több, mint 2 millió külföldi állampolgár él a 127 milliós Japánban.⁵⁹⁶

Történeti áttekintés

Annak ellenére, hogy Japán bevándorlási politikája jó ideje az anti-immigrációs politikájáról híresült el, a 19. század végén és a 20. század első felében intenzív migrációs mozgás jellemezte az országot.⁵⁹⁷ Japán egyidőben volt migránsokat kibocsájtó⁵⁹⁸ és migránsokat befogadó ország. Kezdetben a munkavállalási célból érkező kínaiak alkottak nagyobb bevándorló közösségeket a japán kikötővárosokban. A koreaiak Japánba való tömeges beáramlása az 1910-es évektől kezdődött, amikor Korea japán gyarmat lett. A gyarmatosítás végéig a koreai bevándorlók száma már elérte a kétmillió főt. Igaz, hogy a gyarmatosítás megszűnése után számuk jelentősen csökkent, de a mai napig ők képezik a legnépesebb bevándorló népcsoportot a kínaiak után. A koreaiakat és a tajvaniakat – hosszú évtizedes jelenlétük ellenére – hivatalosan is „külföldieknek” minősítette 1952-ben Japán, miután visszanyerte az amerikai megszállás alóli függetlenségét. Az 1960-as éveket a japán gazdaság fellendülése jellemezte, azonban az állam úgy döntött, hogy a virágzó gazdaság indukálta munkaerő-szükségletet nem a külföldi vendégmunkások alkalmazásával, hanem a termelés automatizálásával fogja kielégíteni. Ennek eredményeképpen az 1960-as 1970-es éveket szerény migráció jellemezte. Az 1980-as években már tarthatatlanná vált a bezárkózási politika: Japán globális és regionális gazdasági szereplőként oly mértékben megerősödött, hogy a külföldi migráns munkavállalók előtt kénytelen volt megnyitni határait.⁵⁹⁹ Ekkoriban kezdett el meghonosodni az 1952 előtt érkezett, illetve az 1980-as évektől érkező bevándorlók megkülönböztetésére a „régí jövevények” és az „új jövevények” kifejezések használata.

Az 1952. évi bevándorlási törvény 1990-es felülvizsgálatát az egyre növekvő nemzetközi migráció és a vízumukat túltartózkodók számának megugrása indokolta. A japán állam amellett, hogy megkönnyítette a magasán kvalifikált és szakképzett külföldiek

⁵⁹⁶ Keiko Yamanaka: Japan as a Country of Immigration: Two Decades after an Influx of Immigrant Workers. In: Yamashita et al. (eds): Transnational Migration in East Asia. Senri Ethnological Reports 77. 2008. 187. o. Vö. http://ir.minpaku.ac.jp/dspace/bitstream/10502/2054/1/SER77_016.pdf (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁵⁹⁷ Atsushi Kondo szerint a japán migráció története kronológiailag hat korszakra osztható. Erről bővebben lásd: Atsushi Kondo: The Development of Immigration Policy in Japan. In: Asian and Migration Pacific Journal, Vol. 11. No.4, 2002. 415. o. Vö: http://www.smc.org.ph/administrator/uploads/apmj_pdf/APMJ2002N4ART2.pdf (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁵⁹⁸ 1882 – 1945 közötti időszakban sok japán állampolgár ment gazdasági migránsként külföldre, köztük közel 800 000 fő Észak-és Dél-Amerikába, Ázsiába és a Csendes-óceáni térségbe, illetve Oroszországba. Ezenfelül mintegy két és fél millióan migráltak 1900 és 1945 között a japán gyarmatokra. Lásd: Yamanaka i. m. 188. o.

⁵⁹⁹ A külföldi munkavállalók Japánban betöltött szerepéről és jogi helyzetéről a magyar szakirodalomban lásd: Dux László: Külföldi munkavállalók Japánban. In: Regio. 2006/2. sz. 65-75. o.

bevándorlását, a szakképzetlen külföldi munkaerő elutasítása mellett tette le a voksát. E cél elérése érdekében a külföldi munkaerő illegális alkalmazásának büntetésére a munkaadókat sújtó szankciókat vezetett be.⁶⁰⁰ A japán bevándorlási törvény módosításával azonban számos olyan kiskaput nyitott meg az állam, amely megteremtette egyes külföldi állampolgárok előtt a Japánban való huzamos tartózkodás lehetőségét. Ennek keretében szabad utat biztosított a japán felmenőkkel rendelkező brazil és perui állampolgárok (*Nikkeijin*)⁶⁰¹, a szakmai képzési és gyakornoki programok keretében érkező külföldi állampolgárok, a nyelvtanulás céljából érkező diákok⁶⁰², valamint a szórakoztatóiparban dolgozó – főleg a Fülöp-szigetéről és Thaiföldről érkező – nők részére.⁶⁰³

Bár, a gyakornokokra vonatkozó jogi szabályozás 2011-ben átvilágításra került, a rendszer olyan szempontból változatlanul működik, hogy továbbra is a főként Ázsiából érkező migránsok számára jelent belépési csatornát Japánba, biztosítva ezáltal a szükséges munkaerőt a japán kis-és középvállalkozások számára.⁶⁰⁴ 2012-ben a japán állam bevezette a pontozásos rendszert abból a célból, hogy elősegítse a magasán kvalifikált külföldi állampolgárok munkavállalását, mivel az állam meggyőződése szerint ők azok, akik az ország gazdasági növekedéséhez leginkább hozzá tudnak járulni. Azok a külföldiek, akik a rendszer által megkívánt pontot⁶⁰⁵ megszerzik, különleges bánásmódban részesülnek a Japánban történő tartózkodásuk és munkavállalásuk tekintetében.⁶⁰⁶

Az ország látszólagos bezárkózása ellenére a Japánban élő külföldi állampolgárok száma az elmúlt húsz évben csaknem megkétszereződött.⁶⁰⁷ 2011-ben a 90 napot meghaladóan Japánban tartózkodó legális migránsok száma 2 078 508 fő volt, ami a japán lakosság 1,63 %-át tette ki.⁶⁰⁸ A külföldiek teljes lakossághoz viszonyított aránya messze alulmarad az olyan hasonló fejlettségű országokhoz képest, mint például az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és egyes európai országok.⁶⁰⁹ Származási országukat tekintve a legtöbb migráns Kínából, Koreából, Brazíliából, a Fülöp-szigetéről és Peruból érkezett.⁶¹⁰ A több mint 2 milliós külföldi népességnek mintegy fele rendelkezik a szabad

⁶⁰⁰ Chikako Kashiwazaki, Tsuneo Akaha: Japanese Immigration Policy: Responding to Conflicting Pressures. 2006. november 1. <http://www.migrationpolicy.org/article/japanese-immigration-policy-responding-conflicting-pressures> (Letöltés ideje: 2014.07.29.)

⁶⁰¹ Az egykor Japánban született vagy japán felmenőkkel rendelkező migránsoknak a munkavállalás terén semmilyen korlátozással nem kellett szembenéznük.

⁶⁰² A gyakornokok és a diákok a tanulás mellett korlátozott idejű munkát vállalhattak.

⁶⁰³ Shinji Yamashita: Transnational Migration in East Asia: Japan in a Comparative Focus. *Senri Ethnological Reports* 77. 3-13. 2008. 5-6. o. Vö: http://camel.minpaku.ac.jp/dspace/bitstream/10502/2047/1/SER77_001.pdf (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶⁰⁴ Forrás: <https://www.iom.int/cms/japan> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶⁰⁵ A pontozásos rendszerben legalább 70 pontot kell elérni.

⁶⁰⁶ Ez magában foglalja a különböző célú munkavállalásra irányuló engedélyt, öt év garantált tartózkodási jogot, a letelepedési engedély megszerzésének megkönnyítését, általánosságban preferenciális bánásmódot a migrációs hatóságok előtt, a házastárs munkavállalási engedélyét, adott körülmények között egy szülő csatlakozásának jogát, és egy háztartási alkalmazott igénybevételek engedélyét. Lásd a japán igazságügyi minisztérium, illetve bevándorlási hivatal közleményét: Vö. http://www.immi-moj.go.jp/english/topics/120502_en.html (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶⁰⁷ Forrás: <https://www.iom.int/cms/japan> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶⁰⁸ Forrás: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=MIG>, illetve <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/IB/ib-01.html> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶⁰⁹ Yamashita i. m. 5.o.

⁶¹⁰ A japán bevándorlási hivatal adatai szerint 2011. év végén 674 879 kínai állampolgár (32,5 %), 545 401 koreai állampolgár (26,2 %), illetve a 210 032 brazil (10,1 %) és 209 376 fülöp-szigeteki állampolgár, valamint 52 843 perui állampolgár (2,5 %) élt Japánban. Forrás: <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/IB/ib-01.html> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

munkavállalást is biztosító állandó tartózkodási engedéllyel, beleértve azokat a személyeket is, akik „régi jövevényekként” még a második világháború előtt érkeztek Japánba.

Japán a menekültek befogadása iránt is tartózkodóbb magatartást tanúsít.⁶¹¹ Erről tanúskodnak a statisztikai adatok, amelyek a menedékkjog iránti kérelmek alacsony és az elutasítások magas számáról szólnak.⁶¹² 1985 előtt főleg vietnámiak, laosziak és kambodzsaiak igyekeztek Japánban menedéket találni, manapság a legtöbb menedékkérő Myanmarból, Törökországból, Iránból, Kínából és Pakisztánból érkezik.⁶¹³ A menedékkérőket „illegális” migránsokként kezelik és – tartózkodási jogosultság hiányában – kötelező őrizetet rendelnek el számukra. Évente mindössze 30-50 menedékkérő kap menekültstátuszt, mivel a japán kormány – a menedékkjog megadása helyett – inkább a humanitárius megfontolásból kiállított tartózkodási engedély kiadását részesíti előnyben.⁶¹⁴ 2013-ban például mindössze 6 főt ismertek el menekültként az előző évi 18 főhöz képest.⁶¹⁵ Az ENSZ adatai szerint 852 hontalan személy él Japánban, ám Japán eddig egyik ENSZ hontalansági egyezményt⁶¹⁶ sem írta alá.⁶¹⁷

A jogszabályi háttér

Japánban a bevándorlás szabályozása szűkebb értelemben három pilléren nyugszik. Ezek: (1) az 1952. évi bevándorlás ellenőrzéséről és a menekültek elismeréséről szóló törvény,⁶¹⁸ (2) az 1952. évi külföldiek nyilvántartásáról szóló törvény, valamint (3) az 1950. évi állampolgársági törvény. A migrációs szabályozás gerincét alkotó törvények végrehajtását számos alacsonyabb szintű jogszabály, főként miniszteri rendeletek segítik még elő.

A japán bevándorlási törvényt 1952-ben, a japán függetlenség visszaszerzését követően fogadták el.⁶¹⁹ Bár a bevándorlási törvény megalkotásának ihletője az amerikai rendszer volt, Japán bevándorlási politikája mégsem hasonlított arra, mivel nem kifejezetten a migráció ösztönzése volt a célja, ahogyan az azóta már több ízben módosított 1950. évi állampolgársági törvény⁶²⁰ sem könnyítette meg az országban élő külföldi állampolgárok

⁶¹¹ Japán 1981-ben ratifikálta a menekültek helyzetéről szóló 1951. évi genfi konvenciót, mely 1982. január 1-jén lépett hatályba.

⁶¹² 1982 és 2004 közötti időszakban összesen 3 544 menedékkérő volt, akikből 330 személy kapott menekültstátuszt. Lásd: Kashiwazaki - Akaha: i. m. Ehhez képest 2013-ban már 6 742 menedékkérővel kellett Japánnak számolnia és 2 584 személy élt elismert menekültként az országban. Vö. <http://www.unhcr.org/pages/49e488196.html> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶¹³ Kashiwazaki - Akaha: i. m.

⁶¹⁴ Hirokazu Motooka: Democracy from within an Immigration Detention Center: A Hunger Strike by “Illegal” Immigrants in Japan. In: Ritsumeikan Studies in Language and Culture, March 2012. Vol. 23. No. 4. 107. o. Vö. http://www.ritsumei.ac.jp/acd/re/k-rsc/lcs/kiyou/pdf_23-4/RitsILCS_23.4pp.103-116Motooka.pdf (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶¹⁵ Forrás: <http://www.africareview.com/News/Cameroon-man-dies-at-Japanese-immigrant-detention-centre/-/979180/2264172/-/2w74otz/-/index.html> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶¹⁶ 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról; 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről

⁶¹⁷ Forrás: <http://www.unhcr.org/pages/49e488196.html> (Letöltés ideje: 2014.07.30.)

⁶¹⁸ A Kabinet 319. számú, 1951. október 4-én kelt határozata alapján.

⁶¹⁹ A bevándorlási törvény eredeti és angol nyelvű szövegét lásd: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=1934&vm=04&re=01> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶²⁰ Az állampolgársági törvény angol nyelvű szövege megtalálható a japán Igazságügyi Minisztérium honlapján: <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/information/tnl-01.html> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

számára a japán állampolgárság megszerzését.⁶²¹ Az országba belépő és ott tartózkodó külföldiek nyilvántartásának szabályozásáról egy másik jogszabály gondoskodik, nevezetesen az 1952. évi külföldiek regisztrációjáról szóló törvény.⁶²²

Az 1952. évi bevándorlási törvénynek már az elnevezése – a bevándorlás ellenőrzéséről és a menekültek elismeréséről szóló törvény – is magában foglal egyfajta attitűdöt. A törvény kinyilatkoztatott célja az, hogy ellenőrzés alatt tartsa az országba való belépést és az ország elhagyását.⁶²³ Magát a bevándorlási törvényt megvizsgálva feltűnő a különbség más, így például a magyar beutazást és tartózkodást szabályozó törvényekhez képest, mivel a japán törvény II. fejezete negatív listával nyit, vagyis nem azt mondja meg, hogy milyen feltételek teljesülése esetén léphet valaki az országba, hanem azt, hogy mely kritériumoknak megfelelő személyek nem léphetnek be Japánban.⁶²⁴ A 15 korlátozást tartalmazó negatív lista további két esetben az igazságügyi miniszter döntési hatáskörébe utalja a beléptetés megtagadásának jogát. Az igazságügyi miniszter egyrészt megtilthatja a külföldi állampolgár belépését, ha az a közérdek és közbiztonság érdekében indokolt.⁶²⁵ A másik eset a viszonyossági elv alkalmazása, mely a törvény szövegezésében úgy szól, hogy még abban az esetben is, ha a negatív lista szerinti korlátozó rendelkezések az illető külföldi állampolgárra nem vonatkoztathatóak, de a külföldi állampolgár állampolgársága szerinti ország egy a törvényben felsorolt okokon kívüli más okból megtagadja egy japán állampolgár belépését az adott államba, az igazságügyi miniszter ugyanezen okból megtagadhatja az érintett külföldi állampolgár belépését Japánban.⁶²⁶ A bevándorlási törvény nem fukarkodik a szankciókkal sem. A büntető rendelkezéseket tartalmazó IX. fejezet a belépési és tartózkodási szabályokat megsértő illegális migránsokat három évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetéssel vagy legfeljebb három millió JPY-ig terjedő pénzbüntetéssel sújtja, illetve kilátásba helyezi a büntetési nemek halmazati alkalmazhatóságát is. A büntetés alól a genfi konvenció menekültek kivételt képeznek, de csak abban az esetben, ha haladéktalanul jelzik kérelmüket a bevándorlási tisztviselő felé.⁶²⁷

A külföldiek nyilvántartásáról szóló 1952. évi törvény célja az országban közép-és hosszútávon tartózkodó külföldi állampolgárok tartózkodásának nyomon követése. A törvény szerint valamennyi kilencven napot meghaladóan Japánban tartózkodó külföldit nyilvántartásba kell venni, a rövid időre Japánba látogató külföldi állampolgárok számára a nyilvántartásba való bejelentkezés opcionális. 2012 júliusától megszűnt a helyi önkormányzatoknak a külföldiek regisztrációs kártyájának kiadására vonatkozó hatásköre,

⁶²¹ Kashiwazaki - Akaha i. m.

⁶²² A törvény eredeti és angol nyelvű szövege tekintetében lásd: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=36&vm=04&re=01> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶²³ Bevándorlási törvény 1. cikk

⁶²⁴ Megjegyzem, hogy az országba való belépés tekintetében a japán bevándorlási törvény különbséget tesz a nyűkoku (angolul: entry) és a dzsóríku (angolul: landing) között. Az országba történő illegális belépést az előbbi esetben útlevelel és a szükséges vízum hiányában lehet elkövetni, az utóbbi esetben a bevándorlási tisztviselő engedélye nélküli belépés minősül jogszabályszegésnek. A szerző ezúton szeretné megköszönni *Somodi* Juliának, a Károli Gáspár Református Egyetem Japanológia Tanszék egyetemi tanársegédének a törvény japán szövegének értelmezéséhez nyújtott segítségét.

⁶²⁵ Bevándorlási törvény 5. cikk (1) bekezdés (XIV) alpontja

⁶²⁶ Bevándorlási törvény 5. cikk (2) bekezdése

⁶²⁷ Bevándorlási törvény 70. cikk (1)-(2) bekezdése és 70-2. cikke

azóta a rendszer központosításának eredményeképpen az úgynevezett tartózkodási kártyát már a bevándorlási hatóság állítja ki.⁶²⁸

A japán állampolgárság a *ius sanguinis* (vérségi) elv alapján keletkezik, vagyis a japán állampolgár gyermeke a születés helyétől függetlenül japán állampolgár lesz. Külföldiek számára a japán állampolgárság megszerzése elsősorban honosítással lehetséges, amit az 1950. évi állampolgársági törvény szabályoz. Az állampolgársági törvény nem tolerálja a kettős állampolgárságot és alapesetben legalább öt év folyamatos lakóhellyel való rendelkezést kíván meg a honosítás feltételeként a külföldi állampolgártól. A törvény kedvezményes honosítási lehetőséget biztosít egyes személyi kategóriák számára.⁶²⁹ A japán és külföldi állampolgár szülőktől származó gyermeknek 22 éves koráig el kell döntenie, hogy melyik állampolgárságot kívánja megtartani.⁶³⁰ A japán állampolgárságot viszonylag kevesen kérelmezik és az elutasítási arány is alacsony az előzetes konzultációnak köszönhetően. A honosításért folyamodók között többségben vannak a koreaiak és a kínaiak.⁶³¹ A koreaiak számára több ponton is érzékeny téma a japán állampolgárság megszerzése. Egyrészt egyes koreai nevek japán betűkkel történő átírása nem lehetséges, másrészt sokan azért nem kérelmezik több mint fél évszázados tartózkodás után sem a honosításukat, mivel a koreai identitásuk elvesztésétől tartanak. Ők azok, akik a japán gyarmatosítás korszakát szomorú emlékekkel idézik fel, amikor a japán állampolgárság és a japán név viselése kötelező volt számukra.⁶³² Japánban a honosítás tényét a honosított személy adataival együtt meg kell jelentetni a hivatalos közlönyben.

Illegális migránsok

A szigorú és bezárkózó bevándorlási politika ellenére az országnak jelenleg jelentős illegális migrációval kell szembenéznie, ami paradox helyzetet teremt annak ismeretében, hogy a japán állam évtizeden keresztül szemet hunyt a migránsok „illegalitása” felett. A Japánban élő illegális migránsok többségükben ugyanis nem voltak láthatatlanok az állam előtt.

Az illegális migráció mint társadalmi kérdés megjelenése az 1980-as évektől datálható. Ebben az időszakban az ország gazdasági virágzása munkaerő-szükséglettel küzdött, amire kiváló megoldást jelentettek a migráns munkavállalók. A japán állam azonban nem kívánt hivatalosan szakképzetlen külföldi munkaerőt befogadni, ezt az álláspontját azzal az intézkedésével tette egyértelművé, hogy a bevándorlási törvény 1990-es módosítása során bűncselekménnyek minősítette az illegális külföldi munkaerő alkalmazását, illetve az abban való segédkezést.⁶³³ A szakképzetlen munkaerő

⁶²⁸ Lásd a japán igazságügyi minisztérium honlapját, valamint a japán bevándorlási hivatal közleményét: <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/information/tarl-02.html> ; http://www.immi-moj.go.jp/newimmiact_1/en/ (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶²⁹ Ide sorolandók a japán felmenőkkel rendelkező személyek; a japán állampolgár házastársa; azok a külföldiek, akik vagy akiknek a szülei Japánban születtek; azok a külföldi állampolgárok, akik legalább tíz éve tartózkodnak Japánban; a japán állampolgár által örökbefogadott kiskorúak; a japán állampolgárságukat elvesztett személyek, illetve az a gyermek, aki Japánban született és születésével nem szerzett állampolgárságot. Lásd: Állampolgársági törvény 4-8. cikkek

⁶³⁰ Állampolgársági törvény 14. cikk

⁶³¹ Az 1999-2008. közötti időszakra vonatkozó statisztika tekintetében lásd: UN High Commissioner for Refugees (UNHCR): Overview of Statelessness: International and Japanese Context, April, 2010. <http://www.refworld.org/docid/4c344c252.html> (Letöltés ideje: 2014.08.02.)

⁶³² Kondo i. m. 422-423.o.

⁶³³ Motooka i. m. 104.o.

alkalmazására ugyanakkor más csatornákat nyitott meg, így japán származású dél-amerikai állampolgárok (Nikkejin) számára, a szakmai képzési és gyakornoki programok keretében, valamint a tanulmányi célból érkező külföldiek esetében.⁶³⁴ A törvény szigorítását követően azonban az állam nem lépett fel következetesen a migráns munkavállalók „illegális” alkalmazása ellen, a munkáltatók továbbra is teljes értékű munkaerőként számoltak velük. Az illegális migránsok – akik többségükben túltartózkodók voltak – a japán társadalomba integrálódtak, gyerekeik iskolába járhattak, egészségügyi szolgáltatásokban részesültek, a külföldiek számára kiállított regisztrációs kártyájukat pedig rendszeresen meghosszabbították a hatóságok. A hivatalos állásfoglalás – amit egyébként konkrét intézkedések nem követtek – azonban ellenezte az illegális migránsok jelenlétét, ami egyre nagyobb hangsúlyt kapott a médiában is. A japán kormány az illegális migrációt összefüggésbe hozta a romló közbiztonsággal, valamint a bűnözéssel. A 2001. szeptember 11-i események hatására az illegális migránsokra terroristákként és bűnözőkként kezdtek tekinteni. Szeptember 11-ét követően az illetékes hatóságok tollából és szájából sorra jelentek meg olyan akcióprogramok, illetve nyilatkozatok, amelyek a migránsok szervezett bűnözésben betöltött szerepéről és annak felszámolásáról szóltak. A szigorú és következetes fellépés eredményeképpen 2009-re – a kormány célkitűzéseinek megfelelően – felére csökkent az illegális migránsok száma⁶³⁵, ami a folyamatos ellenőrzésnek köszönhetően az elkövetkező években tovább mérséklődött.⁶³⁶ Bár a törvény biztosítja az illegális migránsok számára, hogy humanitárius megfontolásból (elsősorban családi kapcsolataikra hivatkozással) az ország területén maradjanak, ám a mai napig alacsony az ilyen célból kiállított tartózkodási engedélyek száma.⁶³⁷ A kitoloncolásukat megelőzően a társadalomtól és családtagjaiktól elzárt japán idegenrendészeti őrizet rideg viszonyaival kell szembenéznük azoknak a külföldieknek, akik a különleges tartózkodási jogosultság kegyelmében nem részesülhetnek, illetve, amennyiben a hatóság az önkéntes hazatérésük megghiúsulásától tart. Annak ellenére, hogy az őrizetességgel való bánásmódról szóló szabályzat deklarálja az őrizetbe vett migránsok emberi jogait, mégis számos rendelkezés széleskörű diszkriminációt biztosít a hatóságok számára a biztonság és a közegészségügy megóvása érdekében.⁶³⁸ Az idegenrendészeti őrizet elviselhetetlen körülményeiből való kiutat sokszor az öngyilkosságban és az éhségsztrájkokban találják meg az őrizetbe vett személyek.⁶³⁹

Emberkereskedelem, embercsempészés

Az emberkereskedelemnek nevezett modernkori rabszolgaság Japán egyik legsötétebb foltja. Az államot folyamatosan rengeteg kritika éri amiatt, hogy tehetetlen az emberkereskedelem elleni küzdelem terén. Az ország egyszerre kibocsátó, cél- és

⁶³⁴ Yamashita i. m. 5-6.o.

⁶³⁵ A 2004-ben számon tartott mintegy 220 000 „illegális” migránst sikerült 5 éven belül 110 000 főre csökkenteni Tokióban. Egyes adatok szerint 2011 januárjában már 80 000 fő alatt volt a számuk. Lásd: Motooka i. m. 106. o.

⁶³⁶ Motooka i. m. 105-106. o.

⁶³⁷ Az Igazságügyi Minisztérium 2006-ban iránymutatást adott ki a különleges tartózkodási engedélyre vonatkozóan. Az angol nyelvű szöveg tekintetében lásd: <http://www.moj.go.jp/content/000048156.pdf> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

⁶³⁸ Motooka i. m. 107-109. o.

⁶³⁹ A médiumok és az emberi jogi szervezetek is gyakran bírálják a japán idegenrendészeti őrizetet. Lásd például a Deutsche Welle egyik idei tudósítását: <http://www.dw.de/illegal-and-dead-in-a-japanese-cell/a-17536330> (Letöltés ideje: 2014.08.01.)

tranzitország a szexuális kizsákmányolás és a kényszermunka áldozatai számára. A Kínából, Indonéziából, Fülöp-szigetéről, Vietnámból és más ázsiai országokból, valamint Lengyelországból érkező migráns munkavállalók számos esetben kényszermunka áldozatai lesznek Japánban. A japán kormány egyelőre nem tett konkrét erőfeszítéseket a szakmai képzési és gyakornoki program keretében fellépő kényszermunkával szemben sem, mely többségében kínai állampolgárokat érint. A prostitúcióra való kényszerítés főleg a női és gyermek migránsokat érinti. A Kelet-Ázsiából, Dél-kelet Ázsiából, Dél-Amerikából, illetve a korábbiakban Oroszországból és Dél-Amerikából munkavállalási vagy házasságkötés céljából érkező nőket, valamint a gyerekeket gyakran kényszerítik az országba való belépésüket követően prostitúcióra. Kelet-Ázsia és Észak-Amerika között megvalósuló emberkereskedelem viszonylatában Japán tranzit-országnak számít. Az emberkereskedelem megelőzése és az emberkereskedők üldözése érdekében mindmáig szerény erőfeszítéseket tett a japán kormány, ezt a felderített esetek csekély száma is igazolja.⁶⁴⁰ A 2004. évi módosításnak köszönhetően Japán büntető törvénykönyvébe bekerült az emberkereskedelem fogalma, azonban a szűkszavú definíciónak köszönhetően – a személyek vételének és eladásának tiltása – nem felel meg a nemzetközi elvárásoknak még annak ellenére sem, hogy szigorú büntetést helyez kilátásba.⁶⁴¹ Az emberkereskedelem áldozatainak védelme is több ponton hiányos: csak nőknek vannak shelterek kialakítva, a külföldi állampolgárságú áldozatok pedig a japán állampolgárokhoz képest csupán részleges egészségügyi ellátásban részesülnek. A szexuális kizsákmányolási célú emberkereskedelem áldozataival szemben a kényszermunka áldozatainak védelméről nem szólnak hivatalos jelentések. Ennek feltehetően az lehet az oka, hogy az áldozatok nem kívánták igénybe venni a japán állam védelmét, mivel nem bíztak abban. A rendszer gyengeségét mutatja továbbá az is, hogy annak ellenére, hogy a jogszabály lehetőséget biztosít arra, hogy az állam hosszú távú tartózkodási vízumot biztosítson az emberkereskedelem áldozatai számára, 2012-ben egy ilyen engedélyt sem állítottak ki a japán hatóságok. Japán az egyetlen G8-as ország, amelyik nem részese az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló 2000. évi ENSZ Jegyzőkönyvnek.⁶⁴²

Japán az illegális külföldi munkavállalók jelenlétét sokáig hallgatólagosan tolerálta, ám a bevándorlási törvényben bevezetett 1990. évi szigorítások magukkal vonták az embercsempészség növekvő jelenségét is. Az embercsempészség alanyai többségében kínai állampolgárok voltak, akik a kínai „kígyófej” triádok segítségével érkeztek vízi vagy légi úton Japánba. A 2000-es évektől Japán nem annyira célország, mint inkább tranzit-országgá vált az USA-ba és az Európai Unióba irányuló embercsempész útvonalak számára. A japán kormány az embercsempészt és az illegális migránsok jelenlétét – a statisztikai adatok reális megítélésén felülkerekedve – a közrend és a közbiztonság elleni komoly fenyegetésként kezelte, és a bűnözéssel hozta összefüggésbe.⁶⁴³ Japán a mai napig adós a

⁶⁴⁰ 2013-ban a japán kormány egy emberkereskedelem elleni vádat és ítéletet sem tudott jelenteni. Forrás: United States Department of State: 2013 Trafficking in Persons Report – Japan, 19 June 2013, <http://www.refworld.org/docid/51c2f3b3c.html>, (Letöltés ideje: 2014.08.02.)

⁶⁴¹ A büntető törvénykönyv 226. és 227. cikke egy évtől 10 évig terjedő szabadságvesztés büntetést ír elő. Uo.

⁶⁴² A Jegyzőkönyvet aláíró, illetve ratifikáló államok tekintetében lásd az ENSZ honlapját: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en (Letöltés ideje: 2014.08.02.)

⁶⁴³ H. Richard Friman: Migrant Smuggling and Threats to Social Order in Japan. In: David Kyle; Rey Koslowski (szerk.): Global Human Smuggling: Comparative Perspectives. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2011, 326-348.o.

migránsok szárazföldi, tengeri vagy légi úton történő csempészéséről szóló 2000. évi ENSZ jegyzőkönyv ratifikációjával.⁶⁴⁴

Záró gondolatok

A japán társadalom folyamatosan öregszik, az előrejelzések szerint a jelenlegi 30%-ról 50 év múlva 40%-ra emelkedik a 65 év felettiek aránya. A statisztikai előrejelzések vészharangokat kongatnak: a jelenlegi 127 milliós népesség 2050-re 30 millióval fog csökkenni. Ez a demográfiai trend felveti annak kérdését, hogy a munkaerőhiány megszüntetése, az idősödő társadalom szociális biztonsága nem indokolja-e egy liberálisabb bevándorlási politika bevezetését.⁶⁴⁵

Míg Japán a népesség drámai csökkenése és a gazdasági szükségletek arra készítetik, hogy nyisson bevándorlási politikájában, a kormány és a lakosság körében növekszik a közbiztonság és a nemzetközi terrorizmus miatti aggodalom, ami a bevándorlás szigorú ellenőrzése felé billenti a mérleget.⁶⁴⁶ A szigorú bevándorlási politika nem tudta sem a japán társadalom tagjai, sem a migránsok biztonságát megteremteni. Láthattuk, hogy az illegális migránsok a következtelen és átláthatatlan bevándorlási politika áldozatai lettek, még akkor is, ha jogszabályokat megszegő személyekről beszélünk.⁶⁴⁷ Másrésről a világ egyik legbiztonságosabb és legalacsonyabb bűnözési mutatókkal rendelkező fejlett országát a nemzetközi emberkereskedelem melegágyának tekintik.⁶⁴⁸

2014. január 22-én, a svájci Davosban tartott Gazdasági Világfórumon Abe Shinzo japán miniszterelnök a világ vezetőinek megígérte, hogy Japán ezentúl több külföldi munkavállalót fog fogadni. A kormány ezt követően bejelentette, hogy fontolgatja annak a javaslatnak a jóváhagyását, amely a japán társadalom csökkenésének és öregedésének orvoslására évente 200 ezer migránst szándékozik az országba beengedni.⁶⁴⁹ Ezt a jövőbe tekintő hozzáállást árnyalja Abe miniszterelnök egy legutóbbi tévéinterjúban adott nyilatkozata, amiben kifejtette, hogy a migránsokat befogadó országokat a befogadó és bevándorló társadalom közötti súrlódások és csalódottság jellemzik. Azt azonban elismerte, hogy bizonyos munkaerőhiánnyal küzdő szektoroknak szükségük van az olcsó külföldi munkaerőre, és a magasan kvalifikált szakemberek számára meg kívánják könnyíteni a hosszú távú tartózkodás lehetőségét.⁶⁵⁰

Kérdés, hogy a tervek megvalósulására hogyan fog reagálni az identitását és homogenitását veszélyeztetve látó japán társadalom? Felkészült-e az évi 200 ezer migráns fogadására, akik Japán gazdasági és társadalmi jövőjének biztonságát hivatottak megerősíteni?

⁶⁴⁴ A Jegyzőkönyvet aláíró, illetve ratifikáló államok tekintetében lásd az ENSZ honlapját: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XVIII-12-b&chapter=18&lang=en (Letöltés ideje: 2014.08.02.)

⁶⁴⁵ Dux i. m. 74. o.

⁶⁴⁶ Kashiwazaki - Akaha i. m.

⁶⁴⁷ Motooka i. m. 106. o.

⁶⁴⁸ Paul Capobianco: Theory of Human Trafficking Applied to the Case of Japan. In: Virginia Review of Asian Studies. Vol 15.1 81-93. o. Vö. <http://www.virginiareviewofasianstudies.com/archived-issues/2013-2/> (Letöltés ideje: 2013.08.02.)

⁶⁴⁹ http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/06/07/commentary/abe-touts-immigration-refugees-get-shunned/#.U95cOON_tCg (Letöltés ideje: 2014.08.02.)

⁶⁵⁰ <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/32788ff0-ea00-11e3-99ed-00144feabdc0.html#axzz39L0tRs1e> (Letöltés ideje: 2014.08.02.)